

VJEČNI OGENJ RIEČI JOŽE SKOKA

Inmemorijski zapisci

Joža (Josip) SKOK – povjesničar i teoretičar hrvatske književnosti, nestor književne kajkavijane, esejist, književni kritičar, antologičar, sveučilišni profesor, metodičar i autor udžbenika, urednik više književnih časopisa, a najduže dječje Radosti, ... jedan od urednika časopisa *Kaj* i suradnik od njegovih početaka, dopredsjednik *Kajkavskoga spravišča* i voditelj ugledne mu Tribine (Petrijanec kraj Varaždina, 14. veljače 1931. – Zagreb, 8. rujna 2017.)

Blagom osobnošću i monumentalnim znanstvenim djelom ugrađenim u bogatstvo hrvatske književnosti - osobito dostojanstvo *kajkavijane* i dječje literature - iznenadni odlazak prof. dr. sc. Jože Skoka, suvremenog hrvatskog značajnika, preveliki je gubitak za hrvatsku književnu znanost i kulturu, za sve nas skromne mu suputnike.

S objavljenih 30-ak samostalnih djela, i to 13 književnih monografija, knjiga studija i eseja (od kojih čak 10 iz kajkavskoga korpusa i konteksta), te šest antologija kajkavske (uz 10-ak ostalih panoramskih izbora) i 12 antologija dječje književnosti, s 300-ak bibliografskih jedinica... - Joža Skok je, prema mjerodavnoj strukovnoj ocjeni (M. Šicel) – “središnja ličnost kajkavske književne povijesti” za

† Prof. dr. sc. Joža Skok (14.02.1931. – 8.09.2017.)

razdoblje 19. i 20. stoljeća. Među najznačajnijim je povjesnicima (i teoretičarima) hrvatske književnosti – nastavljaajući tako i književnopovijesni niz glasovitih Varaždinaca: Vatroslava Jagića, Ivana Kukuljevića Sakcinskoga, Branka Drechslera Vodnika, Ivana Milčetića, Franje Galinca, Miroslava Šicela...

Iz njegova respektabilnog, 65-godišnjeg opusa valja izdvojiti barem sljedeća bitna strukovna područja: novo vrednovanje *kajkavskog konteksta hrvatske književnosti* i afirmaciju *dječje* kreativnosti i obrazovanja, te književnosti za djecu; pristup “fenomenu Krležā” i “jeziku hereze” njegovih *Balada... u funkciji “pjesničke sinteze”*; te širi trilogijski varaždinski (*garestinski*) književni korpus, enciklopedijski i lektirni – značajan za cjelinu hrvatske književnosti i kulture (*Garestinski panopticum*, 2007. i 2013., *Garestinski hortus verbi*, 2012., *Garestinski gartlic rieči*, 2014. – u izdanju Naklade Tonimir).

Monumentalno djelo *Joža Skok : Prilozi povijesti hrvatske kajkavske i dječje književnosti* – Zbornik radova u povodu 85. obljetnice autorova rođenja (Naklada Tonimir, 2016.) – u književnokritičkom obzoru čak 45-ero autora i uz temeljitu bibliografiju, najreprezentativnije sažima najznačajnija područja književnoznanstvenog djelovanja toga samozatajnog znanstvenika: od *književnoznanstvene kajkaviane, antologičarskoga kajkavskoga korpusa, varaždinskoga književnog ‘panoptikuma’*, sve do *dječje književnosti i lektirnih interpretacija*.

Joža Skok autor je temeljnih književnopovijesnih monografija i nezaobilazne teorijske literature s područja *kajkaviane*: *Kajkavski kontekst hrvatske književnosti, Moderno hrvatsko kajkavsko pjesništvo* (Zrinski, Čakovec, 1985.), *Ignis verbi kajkavicae* (Kajkavsko spravišće, 2007.)... Neusporedivo je značenje njegovih kajkavskih *antologija*, u kojima sagledava dijakronijsko, stilsko i žanrovsko bogatstvo kajkavske književnosti kao temelja hrvatske kulture i umjetnosti. Nakon antologije /zbornika sa samoborske smotre kajkavskog pjesništva *Horvacka zemlica* (1971.), slijede nenadmašne *antologije “kontinuiteta i sinteze”* svih žanrova kajkavskoga književnoga funkcionalnog stila, od kojih čak četiri kao knjižna izdanja časopisa *Kaj* (nakladnik: *Kajkavsko spravišće*, Zagreb): *Ogenj reči* (kajkavsko pjesništvo, 1986.); *Ogerličići reči* (drama, 1990.); *Krležina fuga kajkavica haeretica* (kajkavski ulomci iz djela Miroslava Krleže, 1993.); *Ruožnik rieči* (kajkavska proza, 1999.), te *Rieči sa zviranjka* : Antologija moderne kajkavske lirike 20. stoljeća (Tipex, Zagreb, 1999.).

Životni put Jože Skoka, nakon pučke škole u rodnom mjestu, sedam razreda Nadbiskupske klasične gimnazije u Zagrebu, te mature (1951.) na Gimnaziji u Varaždinu, nastavlja se završenim studijem VIII. grupe (narodni jezik i književnost) na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (1956.), na kojemu je i doktorirao (1982.) obranom disertacije *Hrvatsko kajkavsko pjesništvo zavičajnih idioma*.

Kao profesor hrvatskog jezika službovao je u Ivancu (1955.–1957.), i to na Osnovnoj školi i Školi učenika u privredi, u Čakovcu (1957.–1961.) na Drugoj osnovnoj školi, Ekonomskoj i Učiteljskoj školi. Bio je direktor Gradske knjižnice i čitaonice u Čakovcu (1960./61.). Od 1961. do 1966. radio je kao profesor više škole na Pedagoškoj akademiji u Čakovcu, a od 1966. do 1977. na Pedagoškoj akademiji u Zagrebu, gdje je u dva mandata (1973.–1977.) obnašao dužnost dekana. Vodio je, u obje akademije, kolegije hrvatske književnosti, metodike hrvatskog jezika i dječje književnosti. Od 1977. do umirovljenja 1997. radio je kao redoviti profesor na Odsjeku za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu, vodeći kolegije hrvatske i dječje te svjetske književnosti, a od 1976. do 1977. bio je i predstojnik na Katedri za noviju hrvatsku književnost.

Joža Skok bio je plodan suradnik *Školskih novina* od 1956. g. do 1973, te član uredništva od 1966. do 1972. Uz ostale značajne znanstvene i stručne dužnosti obnašao je i onu predsjednika Hrvatskoga filološkoga društva u dva mandata (1988.–1992.), kada se Društvo posebice isticalo u borbi za hrvatski jezik i uporabu njegova prirodnog nacionalnog imena. Bio je među pokretačima časopisa *Umjetnost i dijete* i njegov glavni urednik (1969.-1973.); 36 godina (do 2011.) uređivao je “najdugovječniji” ilustrirani književni list za djecu *Radost*; bio je jedan od urednika časopisa *Kaj* i suradnik od 1969., suurednik časopisa *Kolo*, dopredsjednik *Kajkavskoga spravišča* i voditelj njegove ugledne Tribine. Ime prof. dr. Skoka najuže je vezano uz dvije značajne manifestacije – *Zbor malih kajkavskih pjesnika* u Zlataru i *Smotru dječjega kajkavskoga pjesništva* u Sv. Ivanu Zelini. Jedan je od inicijatora navedenih manifestacija i u obje je, od njihova osnutka 1970. i 1971., sve do smrti, bio stalnim članom ocjenjivačkoga suda.

Osim o kajkavskim autorima, objavio je brojne tekstove i studije o dječjim piscima, raščlambe i interpretacije o djelima pisaca novije hrvatske književnosti, te je priredio više kritičkih izdanja njihovih izabranih djela (I. B. Mažuranić, J. Truhelke, F. Galovića, M. Krleže, G. Krkleca, V. Majera, D. Tadijanovića, S. Jakševca, N. Iveljić...). Suautor je i značajnog broja školskih čitanki za osnovne i srednje škole, autor niza izbora i zbornika recitacija, te dramskih tekstova za škole, među kojima su *Žubor riječi* (1992.) i *Razigrane riječi* (1994.). Naslovi najznačajnijih mu antologija hrvatske dječje književnosti: *Sunčeva livada djetinjstva* (1979., 1990.), *Od riječi do igre* (1985.), *Lijet Ikara* (1989., 1990.), *Začarani pijetao* (1989., 1990.), *Harlekin i krasuljica* (1990.), *Obasjani svjetionik* (1990.), *Čudesan grad* (1991.), *Prozori djetinjstva*, I-II (1991.).

Dobitnik je brojnih priznanja i nagrada za životno djelo (među kojima i “Davorin Trstenjak”, 1989., Grada Zagreba, 2001., rodnog Petrijanca, Grada Varaždina i “Ivan Filipović”, 2006), te dvaju odlikovanja, Predsjednika Republike s likom Marka Marulića 1999. godine i s likom Ante Radića 2012. godine.

Joža Skok o kajkavskom jeziku i književnosti

U svom cjelokupnom kajkavološkom djelu – polazeći od znanstvenog i životnog iskustva kako je kajkavska književnost “stimulacija egzistencije kajkavskoga jezika” - Joža Skok raspleće sudbinu kajkavskog jezika. Najsazetije ju je istumačio na Tribini *Kajkavskoga spravišča* upriličenu upravo njemu - uz 70. obljetnicu života i 50 godina književno-znanstvenog rada (*Novo vrednovanje kajkavske književnosti*. Kaj, XXXIV, 1-2 /2001.):

kajkavski nije samo jezik “početne komunikacije” nego i “jezik spoznaje”, o čemu itekako posvjedočuje modernitet pjesništva 20. stoljeća, koje pjesništvo – “bez obzira na svoj jezik koji je bio arhaičan – nije književno-estetska arhaika, već u pravom smislu riječi moderna poezija”. Na primjeru kajkavske postmoderne razložno zaključujemo kako “poezija može biti ukorijenjena u jezik iz kojega niče, a baviti se problemima egzistencijalne suvremene tjeskobe.” I dalje: “Što se jezika tiče, decidiranog sam stajališta da je cjelokupna kajkavska književnost, koju samo uvjetno možemo dijeliti na stariju i noviju, napisana kajkavskim jezikom”, koji svoju životnost – osim kao samostalnog književnog jezika nesporne budućnosti - potvrđuje i raznolikom žanrovskom uključenošću u jezik suvremene književnosti, koja pak uključenost nije samo “stilski dekor” nego vid “organskog prožimanja svih narječja, pa i govora hrvatskog jezika”. “Vitalnost toga jezika”, zaključio je Skok, “na književnom je planu neupitna. Ne moramo biti pesimisti, jer – i 160-ak godina [*izrečeno 2001.*, o.p. B.P.] nakon odlaska iz standardne uporabe - kajkavski jezik posjeduje i potvrđuje visoku umjetničko-izražajnu i komunikacijsku funkciju.” (...)

Najcitiranijom studijom prof. dr. Jože Skoka - odobranom među jezikoslovcima i književnicima, neshvaćenom u medijima – pokazala se ona *Je li moguća i da li nam je potrebna standardizacija kajkavskoga jezika?*, objavljena u časopisu za književnost, umjetnost, kulturu *Kaj*, XXXVII, br. 4-5, 2004. Na pitanje postavljeno u njenu naslovu sâm je autor najsazetije odgovorio u Razgovoru s povodom - uz 75 godina života i 55. obljetnicu književno-znanstvenog rada prof. dr. Jože Skoka - u *Varaždinskim vijestima (Dvostruki nagrađenik za životno djelo)* br. 3251, 25. 04. 2007.:

“Što se standardizacije tiče, treba imati na umu da su kajkavski i čakavski ne-standardizirani jezici, te se upravo u njihovoj raznolikosti ogleda i svo njihovo izražajno bogatstvo. Budući da se do standardizacije dolazi bilo superiornim izdvajanjem nekog narječja, bilo plebiscitarnim izborom ili (sve)narječnom sintezom, takvi neostvarivi pokušaji nanijeli bi više štete nego koristi. Jednostavno, teorijski moguća, **standardizacija kajkavskoga jezika** prije bi značila njegovu smrt nego stvarni život. (...) Količina emocija, najčešće samo deklarativnih, ne pridonosi realnom uočavanju problema i njegovom rješavanju.”

Joža Skok o Krleži

Javnost, pa ni struka, nisu dovoljno apostrofirali činjenicu kako je Profesor Skok jedini dostojno aktualizirao 100. obljetnicu rođenja Miroslava Krleže, i to objavljivanjem reprezentativnih ulomaka iz kajkavskoga korpusa monumentalnoga Krležinog djela u antologiji *Fuga kajkavica haeretica* (časopis *Kaj*, 2-3-4/1993.). U dvjema ključnim studijama te antologije, maestralnim krležofilskim pristupom, Skok analizira odrednice višestruke “kajkavske hereze” Krležina djela, kao i elemente “svekajkavske jezične sinteze” njegovih *Balada Petrice Kerempuha*. Na pitanje u istom spomenutom intervjuu *Varaždinskim vijestima* (25.04.2007., razgovarala: B. P.) govori li se o Krleži danas književno-znanstveno mjerodavno, ili pak razinom puke demagogijske (sve)upućenosti – Skok je odgovorio:

“Krležina sinteza bila je ne samo svejezična nego i svjetonazorna, nacionalno-povijesna, kao i višestruko estetska. Sudbina je Krležina da je i *ante mortem* i *post mortem* bio ‘zastavom’ mnogima, iako se takvu položaju uvijek otimao. Danas se o njemu govori, i književnoznanstveno mjerodavno, ali i demagogijski (sve)upućeno. On još uvijek ima svoje osporavatelje kao što ima i svoje barjaktare. Jedni i drugi pothranjuju se više idejnim pristupom Krleži kao osobi, a manje analitičarskoestetskim pristupom djelu. Jednu takvu zastavu pronose i neki kajkavski apologeti njegova djela varirajući autorove stavove o kajkavskom jeziku čak kao svoje. Ti pojedinci apostrofiraju samo kajkavski kontekst Krležina djela, zapostavljajući pritom cjelovitost njegova opusa koji je većim dijelom ostvaren na standardu, odnosno Krležinog autorskoj varijanti hrvatskoga književnoga jezika.”

Joža Skok o kajkavskome u nastavi

Umjesnim se čini pitanje koliko će još vrijediti aktualnost izrečenih ocjena prof. dr. sc. Skoka otprije deset godina (*Varaždinske...*, ibidem):

“Nažalost, kajkavski su jezik kao i kajkavska književnost više simbolično nego adekvatno prisutni u nastavi hrvatskoga jezika. Osobno sam kao autor i suautor čitanaka iz književnosti nastojao uspostaviti što relevantniji odnos između tekstova na standardu i onih na kajkavskom i čakavskom jeziku. A kako su danas udžbenici ‘izborna roba’, samo ograničen broj korisnika mojih čitanaka ima mogućnosti i za takav kreativan poticaj u pristupu ‘dijalektalnoj’ književnosti. Osobno se zalažem za oba pristupa, i onaj ‘izborni’ kao i onaj kreativni, koji su najuže povezani. Žao mi je što u novom programu nije posvećeno više pažnje tom pitanju i problemu, a propuštena je također i prilika da se i predmetno istakne značenje toga pitanja. Smatram, međutim, da i u novoj satnici hrvatskoga jezika u osnovnoj školi ima mjesta i prostora za nestandardna narječja i književnosti, no

odnos prema njima vezan je uz edukaciju i svijest učitelja toga temeljnog predmeta. Najprimjerenije bi bilo da je kao poseban predmet uvedena **zavičajna kultura** [ist. B.P.] s osnovicom u zavičajnom jeziku, a to bi onda uključivalo i upoznavanje dijalektalnih razlika između štokavskog narječja i književnog, konkretnije rečeno – gramatičko-pravopisnog standarda. A svesrdno pak podržavam smotre i recitale kajkavskog dječjeg pjesništva koje simboliziraju *Zbor malih pjesnika* u Zlataru i Smotra dječjeg kajkavskog pjesništva *Dragutin Domjanić* u Sv. Ivanu Zelini, u kojima sam član žirija već gotovo četiri desetljeća. No, iako me svake godine ugodno iznenade kreativni dometi mladih autora, zapažam kako jezični i pjesnički potencijal kajkavštine nije istrošen, a za buđenje toga potencijala uvijek je presudan kreativni poticaj učitelja.”

Joža Skok u Kajkavskom spravišću i časopisu Kaj

Prebogato je nasljeđe prof. dr. sc. Jože Skoka u *Kajkavskom spravišću* i časopisu *Kaj* - suradnika od br. 3-4/1969. (*Kajkavski torzo Mirka Radušića* /Kajkavski pjesnici i njihova djela) do nedavnog ovogodišnjeg dvobroja 1-2/2017. (*Značajna i dragocjena monografska biografija časopisa Kaj*), te u antologijskim izdanjima; nasljeđe dr. sc. Skoka, suurednika od 1994., urednika pojedinačnih izdanja unutar više biblioteka, dopredsjednika i stručnog voditelja četvrtstoljetne i ugledne Tribine Kajkavskoga spravišća, idejnog začetnika projekta i natječaja *Hrvatski književni putopis*, koji se od 2007. (u sklopu Dana Franje Horvata Kiša) održava u Loboru... Nemjerljiv je njegov doprinos u radu ocjenjivačkih povjerenstava unutar više programa *Kajkavskoga spravišća* (Jezičnica kajkaviana, Kaj & ča: prožimanja i perspektive...) i književnih natječaja: za kratku kajkavsku prozu, kajkavske i čakavske literarne radove učenika srednjih škola, za dijalektološka istraživanja, osobito za književni putopis (zalažući se, npr., da još uvijek samo djelomično objavljena disertacija akademika Miroslava Šicela, dugogodišnjeg i prezaslužnog predsjednika Kajkavskoga spravišća, o F. Horvatu Kišu jednom doživi svoj cjeloviti tisak). Ispunjenje Profesorova životnog puta kajkavštinom – i to estetsko-znanstvenim i organsko-govorno emotivnim pristupom – i u *Kaju* i *Spravišću* potvrđuje se kao zaseban i sukladan projekt koji je kompleksnošću i stručno-znanstvenim pisanim tragom odavno prerastao očekivani korpus i cijelog jednog tima, a kamoli jedne osobe. Tvori ga neprocjenjivi opseg: 900-ak stranica primarnih znanstvenih studija i više od 1300 stranica u šest knjiga - među kojima jesu četiri antologije kao časopisna *Kajeva* izdanja (tri antologije sinteze svih žanrova, poezije, proze, drame, cjelokupne kajkavske književnosti - *Ogenj rieči*, *Ogerličići rieči*, *Ruožnik rieči*, zatim reprezentativnih kajkavskih ulomaka iz Krležina djela – *Fuga kajkavica haeretica*), jedna (neimenovana) panorama poslijeratne kajkavske lirike (*Panorama novije-*

ga kajkavskoga pjesništva, Kaj 1/1971.) i novija knjiga studija o kajkavskom književnom kontekstu (*Ignis verbi kajkavicae*, 2007.)... Mogli bismo reći kako je Joža Skok u bibliotekama *Kajkavskoga spravišča* i na stranicama časopisa *Kaj* objavio većinu svojih najrespektabilnijih djela, pogotovu antologijskih – sažimajući u njima znanstvene i metodološke konstante cjelokupnoga svoga književnopovijesnog proučavanja, prije svega ideju o stvaralačkom kontinuitetu kajkavske književnosti i nakon 1836. i o jedinstvenom korpusu tzv. starije i novije, ali i usmene kajkavske književnosti; ideju o poetološkom modernitetu suvremenoga kajkavskoga pjesništva, kao i o stvaralačkom kajkavskom jezičnom izboru (bilo *zavičajnom idiomu*, bilo *naddijalektalnoj, svekajkavskoj, jezičnoj sintezi*)...

Zato Skokovo novo vrednovanje kajkavskoga konteksta i korpusa hrvatske književnosti (ali i jezikoslovlja i kulture) u časopisu *Kaj* i posebnim izdanjima njegova nakladnika *Kajkavskoga spravišča*, društva za širenje i unapređivanje znanosti i umjetnosti, ima značenje i razinu zamišljane, neformalne, ali sadržajne - *akademije kajkaviane!*

Ti dosezi pravog *suvremenog kajkavskog enciklopedista* najbolji su dokaz kako blagost zavičajnih ishodišta utemeljeno – znanstveno i trajno – obogaćuje cijelu domaju i univerzalne zahtjeve našega doba.

Blagost, znanje, život prepun značenja i skrbi za druge, za hrvatske značajevе i suvremenike, za dostojanstvo kajkavijane u jedinstvenom korpusu hrvatske književnosti i tronarječnom biću hrvatskog jezika i kulture; “raskošan hortus riječi” - sve su to izrijeci pribiranja nas – zemaljskih ostavljenika, koji kušamo biti trajnim sugovornicima i sljedbenicima prof. dr. sc. Jože Skoka. Osobe i imena čije su se ljudske i stručne atribucije ovih dana, inmemorijski, redom pisale velikim slovima: Profesor, Učitelj, Veličina; *Čovjek zaslužan za Radost* – rekao je akademik Ivan Golub (ima svatko od nas, za početak barem, još duboko neizrečena velika početna slova za predragog nam Jožu Skoka). Svatko od nas koji danas tim više grlimo i razumijevamo naslovne simbolike Profesorovih djela: *Ogenj reči, Ogerličići reči, Ruožnik rieči, Garestinski hortus verbi, Garestinski gartlic rieči, Rieči sa zviranjka, Žubor riječi, Razigrane riječi, Od riječi do igre*,...

Meštri od rieči na žalobnu vijest, *dan poslije* – 9. malomešnjaka – govorili su: **Stanislav Petrović**: “Profesor je ogromna stiena, veliki zgrad za se nas, a Bože moj, On i ja dihali sme isti zrak!” Ističući privilegij nas u *Kajkavskom spravišču* koji smo surađivali s tako velikim čovjekom, **Slavica Sarkotić** o Joži Skoku piše: “bio je kulturna institucija ove zemlje, učitelj brojnih generacija i čovjek koji je do zadnjeg daha čuvao naš dragi *kaj*”.

Ivan Kutnjak šalje e-mail poruku svima “ nama koje je iznimna Profesorova topla osobnost, njegov kreativni naboj i znanstvenički dignitet, njegova

stvaralačka sveobuhvatnost i sinergija trajno obogaćivala i obogatila, njegovi plavi zavičajni obzori koji su ga (a s njim i nas) svojom magijom za njegovih najzreljih dana začarali, čuvat će ga - čvrsto smo uvjereni - u srcima, ali i u nekim trajnim refleksijama, odbljescima s neba, a o biti života, o biti stvaranja, s obvezom da se onome koji nam je na to svojim neopisivo raskošnim opusom ukazao, odužimo bar u odronima naše skromne duše i duhovnosti.

(...) Dragi moji, puno smo, nevjerojatno puno smo izgubili. Međutim, siguran sam, više nego siguran da će naš dragi Profesor biti s nama *in aeternum!*”

A svima nama, kakti vutešitelj i zakrilnik naj buju sonetni verzuši književnice **Božice Jelušić**, završna strofa iz posvetne pjesme *ZASPAL JE...* (*Za Jožu*), 9. rujna 2017.:(...)

*Kajkavski ftiči zobali su z dlana
Jožino zrnje v čkomini i studi.
Naj mu je lahka nevideča strana,
I naj ga zutra ajngel v Raju zbudi.*

Neka Vam je, Profesore dragi, lahka horvacka zemlica (koja nije samo sintagma /fraza nego i naslov prve Vam antologije /zbornika/ sa samoborske smotre kajkavskog pjesništva). Nek Vam je vekivečna gloria kajkaviana!

(Prilagođena i dopunjena verzija teksta prvotno objavljena u Hrvatskom slovu, br. 1171, 29. rujna 2017.)

Božica Pažur /Uredništvo